

REVIEWS

Twardzisz P. Defining 'Eastern Europe': A Semantic Inquiry into Political Terminology. S. l. : Palgrave Macmillan, 2018. XVII, 259 p.

Тарас Шмігер

markdeco@gmail.com

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

У монографії «Визначення «Східної Європи»: семантичний розслід політичної термінології» Пйотр Твардзіш поставив собі завдання описати саме поняття Східної Європи, на чю заплутану сутність уплинули перемінні історичні, політичні й географічні обставини. Хоча ім'я Європи походить ще від давньогрецького міту, лише у другій чверті XVIII ст. завдяки шведському картографу Філіпу Йогану фон Страленбергу зформувалося сучасне географічне розуміння меж східного кордону. Тепер автор книги долучає ідеї когнітивної лінгвістики для опису цього місткого й багатогранного поняття.

Пишучи про Східну Європу, дослідники із Західної Європи звертають увагу і на «східність», і на «європейскість», що породжує навіть досить розмите формулювання «Центрально-Східна Європа» для тих самих територій (розділ 1). У світовій географії домінує англосаксонський кут зору, який дозволяє вважати Прагу східноєвропейським містом, що лежить на захід від західноєвропейського Відня. У суспільному дискурсі відчувається змішання географічних і значеннєвих, територіяльних і сутнісних параметрів, що примножує способи межувати цю територію, додаючи инколи навіть такі критерії як релігія (православна/католицька Європа) чи культура (християнська/османська). Іншість цього регіону в очах західного читача містить більше застережливих, ніж суцільно позитивних асоціацій.

Історична частина книги (розділ 2) показує, як середньовічна концепція християнського світу заклала певні передумови навіть до сучасного сприйняття. Короткі історичні нариси покликані пояснити вагомість окремих подій для модерних східноєвропейських націй, наголошуючи на певному спільному досвіді. Водночас такі відомості підводять читача до з'ясування походження часто повторюваних концептуально політичних метафор XX ст. – «українське питання», «судетська проблема», «польський коридор», «німецька тема». Екскурс обривається на кінці 1980-х рр., що викликає певний жаль, адже період нового *fin de siècle* вже можна осмислити досить об'єктивно.

Третій розділ книги присвячено термінологічним питанням із погляду закладуваного значення, із погляду можливих асоціацій і навіть з погляду ортографії. Дослідник розглядає суму термінів, якими характеризують наш

регіон, включає такі описові терміни «посткомуністична Європа» та «(колишній) радянський блок», звертається до німецьких термінів “Mitteleuropa” і “Zwischeneuropa”. Цей розділ був би ще цікавішим, якби авторові вдалося ширше залучити матеріали, написані у різних країнах нашого регіону (принаймні з географічних енциклопедій, виданих у цих країнах).

У четвертому розділі проаналізовано стереотипи, якими західний європеєць сприймає східного, а саме: відсталість, культура та спадщина, комунізм та інші -ізми, антисемітизм, націоналізм, селянство, периферія, бідність, релігійність, спірні території, німецький вплив, «повернення» до Європи, стратегічне розміщення. Такий перелік стає планом дій для наших іміджмейкерів у широкому значенні, тобто політичних і культурних діячів, науковців і журналістів, щоб міняти цей репертуар. Дивно, що тепер зовсім не згадують про велику музичну культуру нашого регіону, яка в певні історичні періоди виконувала дипломатичні завдання та несла цілком позитивний посил світу. У цьому ж розділі уміщено аналіз дефініцій чотирьох термінів – «Східна Європа», «Центральна Європа», «Східно-Центральна Європа» і «Центрально-Східна Європа» – з погляду, які конкретно країни охоплюють ці терміни. Аналіз засвідчив, що Україну вдвічі частіше відносять до Східної Європи, ніж до Центральної.

Корпус сучасної американської англійської мови теж використано як джерело для статистичного представлення образу Східної Європи серед носіїв цього варіанту англійської мови (розділ 5). Науковець простежив частотність синтаксичних показників і тем, що дозволяє скоригувати наше усвідомлення того, як американці сприймають нас (або пишуть про нас), але сам аналіз показав лише активність актуальних тем, які не завжди зачіпають основи нашої ідентичності.

Останні два розділи книги (6 і 7) є внеском до політичної лінгвістики, де дослідник накладає свій матеріал на систему семантичних поглядів та інтерпретацій (використовуючи такі параметри опису, як мовне й позамовне значення, денотація й конотація, категоризація, синонімія, семантичні примітиви), що розширює простір для подальшого дискутування й аналізування.

Різні аспекти української дійсності представлено на сторінках книги. Історія про чоловіка, який народився в Австро-Угорщині, виростав у Чехословаччині, одружився в Угорщині, працював у СРСР, на пенсію пішов ув Україні і ніколи не виїжджав із Мукачева чи Ужгорода (с. 7.), яскраво свідчить про турбулентність нашої історії. Але все-таки найважливіше є те, як ми самі себе бачимо (чи – вірніше – у якому місці): нерепрезентативна вибірка все ж показала, що ми тяжіємо вважати себе «східними» або «центрально-східними» європейцями (с. 201).

Пйотр Твардзіш – доктор філологічних наук (мовознавство), доцент катедри дискурсознавства інституту прикладної лінгвістики Варшавського університету. Він – випускник Люблинського католицького університету, працював у Люблинському католицькому університеті, Університеті ім. Марії

Складовської-Кюрі (Люблин), а з 2007 р. викладає у Варшавському університеті. У коло його зацікавлень входять когнітивна й корпусна лінгвістика та політичний дискурс. Його попередні монографії присвячені питанням когнітивної граматики та образної мови («Нульова деривація в англійській мові: підхід когнітивної граматики» (1997), «Моделі англійського словотвору» (2010), «Мова міждержавних зв'язків: у пошуках уособлення» (2013)).